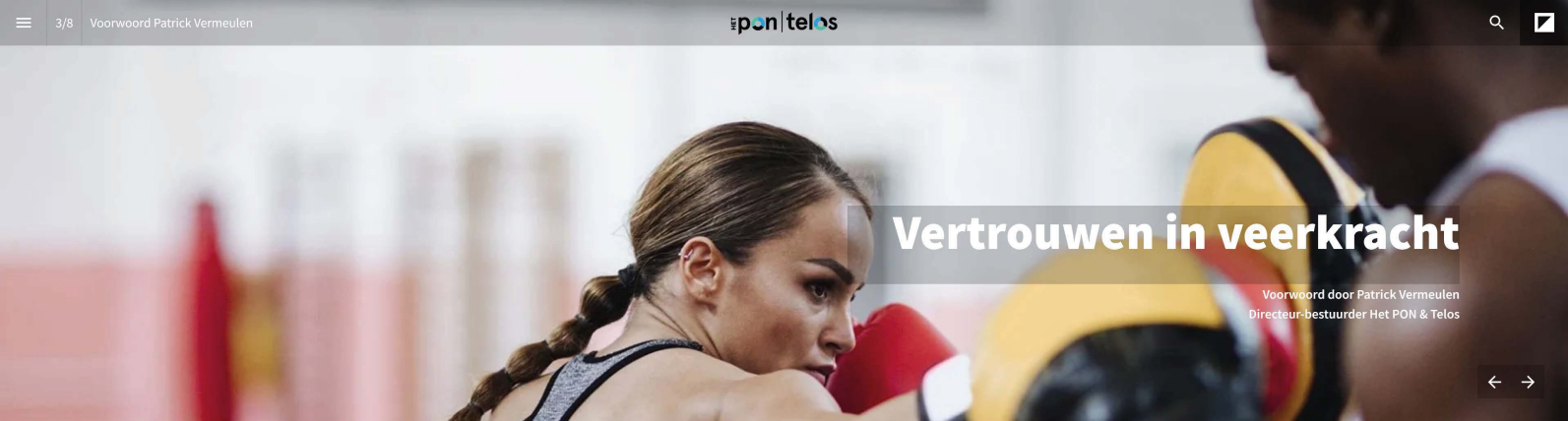

Vertrouwen in veerkracht

Voorwoord door Patrick Vermeulen
Directeur-bestuurder Het PON & Telos

Dr. Patrick Vermeulen
Directeur-bestuurder Het PON & Telos

Enkele weken geleden ontving ik uit handen van Esmah Lahlah en Ralf Embrechts een 'VertrouwensPin'. Met de benoeming van een aantal ambassadeurs van vertrouwen willen ze benadrukken dat persoonlijke aandacht en vertrouwen, onze samenleving verder helpt. Niet wantrouwen, regels en ingewikkelde procedures zouden leidend moeten zijn, maar aandacht voor mensen, de bedoeling achter de regels en het vertrouwen dat mensen mee willen doen. Ieder op zijn of haar eigen manier.

Dat niet iedereen mee kan doen is opnieuw duidelijk geworden in onze nieuwste [Veerkrachtmonitor in Brabant](#). Tussen 2017 en 2020 is de veerkracht in Brabant afgenomen. Inwoners zijn minder redzaam, hebben minder vertrouwen in elkaar, participeren minder en hebben vaker contact met hulpverleners. Terwijl die veerkracht juist nu belangrijk is. Niet alleen vanwege de directe impact van de coronacrisis, ook voor de langere termijn als het gaat om voortgaande transities naar een duurzamere samenleving. Al bijna 75 jaar verdiepen we ons in de ontwikkeling van de samenleving. In ons jaressay van 2017 'Vertrouwen in veerkracht', benoemden we de grote kracht van de (Brabantse) samenleving, maar ook de noodzaak om te blijven "investeren in sociale samenhang, nieuwe vormen van directe solidariteit tussen mensen en indirecte solidariteit vanuit de overheid. En (daarmee) in vertrouwen. Ook om te voorkomen dat groepen in de samenleving steeds verder van elkaar komen te staan."

We hebben elkaar hard nodig bij de transities die voorliggen. Duurzaamheidstransities vragen naast institutionele veranderingen, om aanpassing van het gedrag en leefstijl van mensen. Of mensen daadwerkelijk mee zullen bewegen en in welke mate, hangt af van de mate waarin ze zich betrokken voelen bij en verantwoordelijk voelen voor de situatie. Dat kan niet zonder bruggen te slaan en uit te gaan van het goede in mensen. Of zoals Rutger Bregman mooi verwoordt: uitgaan van het idee dat de meeste mensen deugen. Loslaten dus. Minder regels en controle. Tegelijkertijd mensen ondersteunen en begeleiden, want als je vertrouwt op eigen kracht, zal je bereid moeten zijn om te investeren in mensen die minder veerkrachtig zijn. Zoals eerder door het SCP en de WRR benoemd: versterken van bijvoorbeeld sociale vaardigheden, doelen stellen en om leren gaan met verleiding en tegenslag.

En hoe gaat het met het vertrouwen in Tilburg? Van de eerste groep van ambassadeurs hebben de meeste een tweede VertrouwensPin doorgegeven aan anderen. Ik ook. Dat geven alleen al voelde als een enorm cadeau voor mezelf. Wat heerlijk om na te mogen denken over wie je als het er op aan komt echt vertrouwt. En wie je zelf vertrouwen ziet doorgeven. Ik heb de mijne gegeven aan Rijk Vlaanderen, die vanuit allerlei rollen jongeren heeft geholpen met het zetten van hun volgende stap. Dat is immers de enige hulp die telt. Het lukt hem oordelen en regels los te laten. Niet mensen vragen iemand anders te zijn, maar open te staan voor de kracht die in mensen schuilt.

Ik wens je veel leesplezier met de onderzoeken en verhalen over veerkracht in deze bijzondere tijd.

Hartelijke groet, Patrick

Abonneer je op ons gratis online magazine

Veranderende Kracht van Brabant

Onderzoek naar veerkracht & actiebereidheid in een bijzondere tijd

We leven in een bijzondere tijd. De veerkracht van de samenleving wordt door de coronapandemie flink op de proef gesteld. Maar ook bijvoorbeeld de stikstofcrisis en energietransitie doen een beroep op de veerkracht van mensen en gemeenschappen. Het is daarom relevant om te weten hoe het nu staat met de Brabantse veerkracht. Is die anders dan in vorige jaren? Kennis over de veranderende kracht van Brabant helpt bestuurders en beleidsmakers om in te spelen op de dynamiek in de Brabantse samenleving.

Onderzoek naar veerkracht

Veerkracht bestaat uit twee componenten. **Redzaamheid** is het vermogen van mensen om met veranderingen om te gaan en is de kern van veerkracht. Daarnaast hebben mensen in meer of mindere mate toegang tot verschillende hulpbronnen die hen in staat stellen om met veranderingen om te gaan. We onderscheiden daarbij persoonlijke hulpbronnen, sociale hulpbronnen en omgevingshulpbronnen.

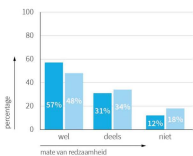
In de Brabantse Veerkrachtmeter 2020 hebben we als het ware een foto gemaakt van deze verschillende componenten van veerkracht in Brabant. In het najaar van 2020 hebben we met een grootschalig populatieonderzoek data verzameld over de redzaamheid en toegang tot persoonlijke en sociale hulpbronnen van ruim 10.000 Brabanders. De omgevingshulpbronnen zijn in beeld gebracht met bestaande data uit bijvoorbeeld de *Nutrition Monitor* *Duurzame Gemeenten*. De resultaten hebben we naast de foto van 2017 gelegd, om te onderzoeken of veerkracht over de tijd is veranderd.

Veerkracht in Brabant

Afnemende veerkracht in Brabant

De resultaten van het onderzoek laten zien dat tussen 2017 en 2020 de veerkracht in Brabant is afgenomen. Inwoners zijn minder redzaam, hebben minder vertrouwen in elkaar, participeren minder en hebben vaker contact met hulpverleners. Terwijl die veerkracht juist nu belangrijk is. Niet alleen vanwege de directe impact van de coronacrisis, ook voor de langere termijn als het gaat om voortgaande transitie naar een duurzame samenleving zoals een duurzaam energie- en voedselsysteem.

Figuur: Redzaamheid in Brabant in 2017 en 2020

Omgeving als mogelijkmaker

Het is belangrijk om te realiseren dat zowel in de grote stad als op het platteland redzaam, deels redzaam en niet redzaam mensen wonen, als ook mensen met een groot of klein sociaal netwerk, gezonde en ongezonde mensen die al dan niet participeren in verenigingen, als vrijwilliger of zich inzetten als mantelzorger. Verschillen in redzaamheid van mensen en de toegang die ze hebben tot persoonlijke en sociale hulpbronnen kunnen namelijk overal en vergelijkbaar voor. De omgeving fungeert als een 'mogelijkmaker', oftewel de omgeving biedt ruimte om het menselijk en sociaal kapitaal te ontwikkelen en te onderhouden. Zo draagt bijvoorbeeld het hebben van een prettige woonomgeving bij aan het geluksgevoel van mensen en biedt de aanwezigheid van voldoende ontmoetingsplekken de ruimte om sociale contacten op te bouwen en te onderhouden. Daarentegen kan een clustering van achterstanden in de omgeving juist belemmerend werken in de ontwikkeling van het menselijk en sociaal kapitaal.

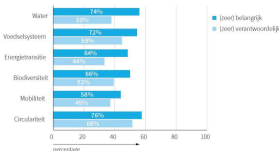
Sterkste dynamiek in veerkracht in middelgrote gemeenten

Overall gezien doet iedere plek ertoe wat betreft veerkracht. Als we echter kijken met zichzelf vergeleken over de tijd dan wordt de dynamiek in veerkracht van de plekken zichtbaar. Tussen 2017 en 2020 hebben vooral de gemeenten Uden, Middelburg, Alphen, Meierijstad, Oss en Breda te maken gehad met de grootste positieve en negatieve veranderingen op verschillende elementen van veerkracht.

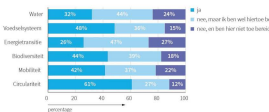
Het belang van inzicht in actiebereidheid

Vaak wordt er verondersteld dat veerkrachtige mensen voorop zullen lopen in de transitie naar een duurzame samenleving en dat ze overheden kunnen helpen om hun doelen te behalen. Maar veerkracht alleen is niet voldoende. Mensen moeten ook een bepaald belang of noodzaak voelen om zich ergens voor in te zetten. Het is zelfs zo dat veerkrachtige mensen het niet eens zijn met de visie of het beleid van de overheid, zij zich hier eerder tegen zullen verzetten, gebruik makende van hun zelf organiserend vermogen en mondigheid. Het is daarom belangrijk om naast de veerkracht, ook inzicht te krijgen in de actiebereidheid van Brabanders ten aanzien van maatschappelijke thema's waar we als samenleving voor aan de lat staan.

Duurzaamheidstransities vragen aanpassing van het gedrag en leefwijze van burgers. Of mensen ook daadwerkelijk mee zullen bewegen en in welke mate, hangt af van de mate waarin men zich betrokken voelt bij en verantwoordelijk voelt voor de situatie. In het populatieonderzoek hebben we Brabanders daarom gevraagd naar hun betrokkenheid, verantwoordelijkheidsgedrag en actiebereidheid op verschillende maatschappelijke thema's: waterverlies & verdroging, voedselsysteem, energietransitie, biodiversiteit, mobiliteit en circulariteit. Een grote meerderheid van de Brabanders vindt het belangrijk dat er in de samenleving aandacht is voor de maatschappelijke thema's. Er is een relatief groot deel daarvan voelt zich ook nog eens verantwoordelijk om zich ervoor in te zetten of heeft dat de afgelopen 12 maanden al gedaan.

Figuur: Aandeel Brabanders dat het belangrijk vindt dat er aandacht is in de samenleving voor verschillende thema's en het aandeel dat zich verantwoordelijk voelt voor die thema's in 2020

Figuur: Actiebereidheid van Brabanders op maatschappelijke thema's in 2020

Er is echter ook een groep Brabanders die bewegingsende thema's wel belangrijk vindt, maar de verantwoordelijkheid voor actie buiten zichzelf legt. Ook is er een relatief grote groep Brabanders die niet bereid is om zich in te zetten. Vooral op de thema's water en energietransitie leggen Brabanders de verantwoordelijkheid voor actie buiten zichzelf en zien we een relatief grote groep inwoners die niet bereid zijn om zich in te zetten, namelijk 24% voor de wateropgave en 21% voor de energietransitie.

De impact van de coronapandemie

In hoeverre hangen de veranderingen in de veerkracht van Brabant samen met de coronacrisis en de maatregelen die getroffen zijn om de pandemie in te dammen? Dat is de hamvraag die iedereen graag beantwoord ziet. Het is duidelijk dat deze bijzondere tijd een enorm beroep doet op de redzaamheid van mensen en dat de getroffen maatregelen invloed hebben op de persoonlijke en sociale hulpbronnen.

Het is op dit moment alleen nog niet exact te duiden of de afname die we zien in redzaamheid tussen 2017 en 2020 veroorzaakt is door de impact van corona (conjunction) of dat het een ontwikkeling van de afgelopen drie jaar is (structureel). De oorzaak van de daling is voor nu wellicht ook niet het belangrijkste gegeven, maar juist dat de lage redzaamheid de huidige stand van zaken betreft. Een uitgangspunt die zorgelijk is in een tijd waarin de samenleving nog niet aan het herstellen is van de crisis, maar zich er nog steeds bewust is van.

Verder lezen?

Download het rapport

Download de samenvatting

Klik hier

Aabonneer je op ons gratis online magazine

het pon|telos

Een vrouw brengt een buurvrouw in overname. Foto: Shutterstock

Veerkracht, het elastiek van onze samenleving

Een interview met onderzoeker en adviseur Mariëtte Blanken over het belang van veerkracht en actiebereidheid

Dit magazine gaat helemaal over veerkracht. Maar wat is veerkracht precies en waarom vinden wij het zo belangrijk? Adviseur-onderzoeker Mariëtte Blanken, projectleider van de **Veerkrachtmonitor**, vertelt over het hoe, wat en waarom van veerkracht.

"Veerkracht is het vermogen van mensen om met veranderingen om te gaan, waarbij ze gebruik maken van verschillende hulpbronnen"

Drs. Mariëtte Blanken
adviseur-onderzoeker bij Het PON & Telos

Mariëtte is socioloog en werkt momenteel bij Tranzo/Tilburg University aan haar promotieonderzoek naar het functioneren van organisatienetwerken in het jeugddomein. Ook in haar werk voor Het PON & Telos spelen transitievraagstukken in het sociale domein een dominante rol. Met name de complexiteit van de veranderende verhouding tussen burgers, overheid en maatschappelijk middenveld hebben daarbij haar aandacht. Ze is al vanaf het begin nauw betrokken bij de ontwikkeling van de Veerkrachtmonitor.

Wat is veerkracht en waarom is het belangrijk voor de samenleving?

"Veerkracht is het vermogen van mensen om met veranderingen om te gaan, waarbij ze gebruik maken van verschillende hulpbronnen" vertelt Mariëtte. "Het vermogen om met veranderingen om te gaan noemen we de redzaamheid van mensen: regie voeren over het eigen leven. Redzaamheid in combinatie met het aanspreken en inzetten van verschillende hulpbronnen zoals bijvoorbeeld inkomen, sociaal netwerk of voorzieningen in de wijk bepalen uiteindelijk de capaciteit van mensen om meer of minder veerkrachtig te reageren op een externe schok of verandering".

Veerkrachtige samenlevingen zijn dus samenlevingen die in staat zijn om schokken op te vangen die ontstaan als gevolg van bijvoorbeeld gezondheidscrisis, migratie, klimaatverandering en nieuwe technologieën. Mariëtte beaamt dit: "Het gaat om plotselinge schokken met directe impact zoals de coronapandemie of een terroristische aanslag, maar ook om sluimerende ontwikkelingen die op lange termijn systeemveranderingen met zich meebrengen, zoals de flexibilisering van de arbeidsmarkt of uitvoering geven aan het klimaatakkoord."

Waarom is veerkracht voor Het PON & Telos een belangrijk thema?

Het is dus belangrijk dat we als samenleving voorbereid zijn op schokken en dat we veerkrachtig kunnen reageren. "Ook voor Het PON & Telos is het een belangrijk thema" vertelt Mariëtte. "Als sociale kennisonderneming in het hart van de samenleving willen we systematisch kennis opdoen over de veerkracht van de samenleving. We zien veerkracht als een sterk verbindend thema. Het laat namelijk zien dat juist het samenspel tussen mens, gemeenschap en omgeving belangrijk is voor de kwaliteit van samen leven. In essentie vormt dit holistisch perspectief vaak de kern van ons werk."

In de beleidspraktijk gaan doelen echter veelal over de omgeving, terwijl denken in termen van veerkracht bestuurders en beleidsmakers juist helpt om in te zien dat het van belang is om de omgeving in samenhang met het menselijk en sociaal kapitaal te beschouwen. "Want enkel dan vormt de omgeving een belangrijke bouwsteen voor de kracht van de samenleving", aldus Mariëtte.

"Het samenspel tussen mens, gemeenschap en omgeving is belangrijk voor de kwaliteit van samen leven"

Het meten van veerkracht

Om te kunnen sturen moet je weten hoe de situatie is. "Daarom brengen wij al een aantal jaar veerkracht in beeld door de redzaamheid en persoonlijke, sociale en omgevingshulpbronnen van mensen te meten." Dit wordt gedaan door een grote, representatieve groep en online vragenlijst voor te leggen en die resultaten aan te vullen met bestaande data uit bijvoorbeeld de **Nationale Monitor Duurzame Gemeenten**.
Recent is de **Brabantse Veerkrachtmonitor 2020** uitgekomen.

Actiebereidheid blijkt een belangrijke factor te zijn

Er is dit jaar ter verdieping van veerkracht ook nog een kwantitatief en kwalitatief onderzoek uitgevoerd naar de actiebereidheid van mensen. "We hebben inderdaad een waardevolle slag gemaakt met het nagaan van de actiebereidheid van mensen ten aanzien van een aantal actuele maatschappelijke opgaven zoals de transitie naar een duurzaam energie- en voedselsysteem. Deze transities betreffen namelijk ook sociaal-maatschappelijke veranderingsprocessen die om aanpassingen vragen in het gedrag en leefstijl van mensen. Daarom is het van groot belang om mee te wegen in welke mate (groepen van) mensen mee kunnen én willen bewegen met dat wat overheden van hun vragen. Als mensen een thema belangrijk vinden en zich er verantwoordelijk voor voelen, is de kans namelijk groter dat zij hun redzaamheid en toegang tot hulpbronnen aanwenden om tot verandering te komen," legt Mariëtte uit.

"Als mensen een thema belangrijk vinden en zich er verantwoordelijk voor voelen, is de kans groter dat zij hun redzaamheid en toegang tot hulpbronnen aanwenden om tot verandering te komen"

De plannen van Het PON & Telos op het thema veerkracht

"Sowieso blijven we de veerkracht van Brabant monitoren", vervolt Mariëtte. "Zichtbare veranderingen in (de verschillende elementen van) veerkracht vormen relevante signalen voor bestuurders en beleidsmakers. Zeker gezien het feit dat we tussen 2017 en 2020 de redzaamheid als kern van veerkracht hebben zien dalen in Brabant." Ook al kan er niet exact aangegeven worden of de afname verorzaakt is door de impact van corona of dat het een ontwikkeling van de afgelopen drie jaar is, het blijft een belangrijk gegeven dat de lage redzaamheid de huidige rang van zaken betreft. "Een uitgangspositie die zorgelijk is in een tijd waarin de samenleving nog niet aan het herstellen is van de crisis, maar zich er nog middenin bevindt," aldus Mariëtte.

Een vierde veerkrachtmeting in Brabant na de coronacrisis is erg belangrijk om meer kennis te generen over het al dan niet structurele karakter van de afgenomen veerkracht van Brabant. "Want pas als crisis voorbij gaat kunnen we het terugverende karakter van veerkracht onderzoeken."

Tot nu toe voerde Het PON & Telos dit onderzoek geregeld uit voor de Provincie Noord-Brabant. "Klopt," zegt Mariëtte, "maar we kunnen dit uitvoeren voor iedere stad, gemeente of provincie en zelfs voor heel Nederland, wat natuurlijk interessant zou zijn."

"Veerkracht gaat over iedereen en waar dan ook"

Een belangrijke boodschap voor bestuurders en beleidsmakers

Mariëtte heeft een duidelijke boodschap voor bestuurders en beleidsmakers van gemeenten en provincies: "Veerkracht gaat over iedereen en waar dan ook. Het is niet iets wat in beleidstermen alleen maar in het sociaal-maatschappelijke domein thuishoort. Gelukkig zien we op steeds meer plekken het denken in termen van brede welvaart en de drie kapitalen vanuit het duurzaamheidstheorie geadopteerd worden. In de kern gaat dat om hetzelfde, al start veerkracht vanuit het mensperspectief."

Wil je meer informatie over Veerkracht?
Neem contact op met Mariëtte Blanken

Klik hier

Abonneer je op ons gratis online magazine

het pon | telos

Duurzaam eten. Het moet, we willen wel, maar doen we het ook?

Een kwalitatief onderzoek naar actiebereidheid van mensen om duurzame voedselkeuzes te maken

Door Isabelle Vullings

De manier waarop we vandaag de dag ons voedsel produceren moet op de schop. Ons huidige voedselsysteem heeft namelijk een grote negatieve impact op het milieu en klimaat. De overheid speelt een belangrijke rol in de transitie naar een duurzamer systeem, maar het vraagt ook om een verandering van mensen zelf. In het [onderzoek naar veerkracht in Noord-Brabant](#), gaf 72% van de respondenten aan de verduurzaming van ons voedselsysteem (zeer) belangrijk te vinden. Maar gaan zij hun gedrag ook aanpassen? Die vraag stond centraal in een kwalitatief onderzoek naar de actiebereidheid van mensen.

Wereldwijd is onze huidige manier van voedsel produceren verantwoordelijk voor 25% van de emissie van broeikasgassen en 60% van het verlies aan biodiversiteit

Verandering van het voedselsysteem is nodig

Wereldwijd is onze huidige manier van voedsel produceren verantwoordelijk voor 25% van de emissie van broeikasgassen en 60% van het verlies aan biodiversiteit. Het is dan ook noodzakelijk dat we ons voedselsysteem hervormen en proberen de negatieve effecten op het milieu en klimaat zoveel mogelijk te verkleinen. Consumenten spelen een belangrijke rol in de transitie naar een duurzamer voedselsysteem: zij moeten uiteindelijk bereid zijn om hun consumptiepatroon aan te passen en duurzamere voedselkeuzes te maken. Denk aan het kopen van lokale en seizoensproducten, om zo producten die van ver geïmporteerd zijn te vermijden. Daarnaast kunnen consumenten hun vleesconsumptie verminderen en minder voedsel verspillen. Dat vraagt van veel mensen aanpassingen van hun huidige levensstijl.

In het onderzoek naar veerkracht van Brabant gaf 59% van de respondenten aan zich hier ook zelf (zeer) verantwoordelijk voor te voelen. Voor een succesvolle transitie naar een duurzamer voedselsysteem is het van belang dat alle burgers zich willen en kunnen inzetten. Het is dan ook belangrijk om te onderzoeken waar de verschillen in actiebereidheid vandaan komen als het gaat om het maken van duurzame voedselkeuzes.

Hoe actiebereid zijn mensen?

In een kwalitatief verdiepingsonderzoek bij de [Brabantse Veerkrachtmeter 2020](#) bekeken we, door middel van semi-gestructureerde interviews met twintig mensen uit de provincie Noord-Brabant, welke factoren de actiebereidheid voor het maken van duurzame voedselkeuzes beïnvloeden. Brabant is een interessante casus omdat het één van de meest voedselrijke provincies van Nederland is. Dit gaat gepaard met hoge productielevels van skikolof en foetaat en heeft een negatieve impact op de leefomgeving.

Uit het onderzoek komt naar voren dat Brabanders zich zorgen maken over de impact van het voedselsysteem op het klimaat of milieu. Verschillende Brabanders noemden de hoge milieubelasting die gepaard gaat met de productie van vlees als belangrijk motief om minder vlees te willen eten. Naast het duurzaamheidsaspect spelen ook andere factoren een rol in hun voedselkeuzes, zoals gemak, prijs, smaak, gezondheid en dierenwelzijn. In sommige gevallen waren deze factoren meer leidend in het maken van voedselkeuzes dan het duurzaamheidsaspect.

"Het moet wel gemakkelijk zijn, want we hebben een drukke baan. We zijn allebei fulltime werkzaam en we hebben twee kinderen, dus koken dat moet doordeweeks vooral iets snels zijn"

Respondent 13

Een deel van de Brabanders die we hebben gesproken wil graag duurzame voedselkeuzes maken, maar geeft aan dat dit niet altijd makkelijk is. Denk bijvoorbeeld aan de toegang tot duurzaam voedsel. Dit vraagt in de eerste plaats om kennis over wat de duurzame keuze is, welke producten seizoensgebonden zijn en welke producten worden geïmporteerd. Daarnaast is de hogere prijs van duurzaam voedsel voor sommige Brabanders een obstakel om een duurzame keuze te kunnen maken en is er niet altijd een biologische winkel in de buurt en/of weinig aanbod in de reguliere supermarkt. Het koken van een vegetarische maaltijd, tot slot, wordt ook genoemd als een vaardigheid die niet iedereen heeft en sommigen belemmert om minder vlees te eten.

"Je moet niet het idee hebben van ja, als ik het in mijn eentje doe dan helpt het helemaal niks, want als mensen dat denken dan komen we nooit verder. Je moet juist denken van ik doe dat en ik blijf dat doen en dat hoop ik dat meer mensen dat ook gaan doen en dan komen we eindelijk ergens"

Respondent 10

De actiebereidheid van Brabanders wordt ook beïnvloed door de mate waarin mensen het gevoel hebben zelf impact te kunnen maken of daarvoor afhankelijk zijn van de overheid. Brabanders die aangeven dat hun eigen acties weinig effect hebben zijn ook minder bereid om hun leefstijl aan te passen. Anderen voelen zich verantwoordelijk om het toch te doen, ondanks de inschatting dat ze weinig verschil kunnen maken.

De actiebereidheid wordt ook beïnvloed door de mate waarin mensen het gevoel hebben zelf impact te kunnen maken of daarvoor afhankelijk zijn van de overheid

Actiebereidheid van consumenten én inzet van de overheid

Zoals gezegd, voor een succesvolle transitie naar een duurzamer voedselsysteem, is ook inzet van consumenten nodig. De resultaten van dit onderzoek laten zien mensen in Brabant de noodzaak van het maken van duurzame voedselkeuzes erkennen. Naast de erkenning van het probleem wordt de actiebereidheid beïnvloed door gevoelens van verantwoordelijkheid, de mogelijkheid om een verschil te kunnen maken en de toegang tot duurzaam voedsel.

De mensen uit dit onderzoek geven herhaaldelijk aan dat de overheid een ondersteunende rol moet vervullen in de toegang tot duurzaam voedsel. Het is van belang dat de overheid het makkelijker maakt voor mensen om een duurzame keuze te maken door het realiseren van een goed en betaalbaar aanbod van duurzaam voedsel. Daarnaast geven ze aan dat de overheid een belangrijke rol heeft op het gebied van informatieverstrekking. Zij zien de noodzaak van gedragsverandering, maar vragen tegelijkertijd om ondersteuning en sturing van de overheid. Met deze inzet van de overheid kan bovendien worden gewaarborgd dat verantwoorde voedselkeuzes breed beschikbaar zijn en er sprake is van een inclusieve transitie waarin alle mensen hun steentje bij kunnen dragen aan het verduurzamen van ons voedselsysteem.

Wil je meer informatie over dit onderzoek of over andere onderzoeken die we doen naar duurzaamheidstransities?

[Klik hier](#)

Abonneer je op ons gratis online magazine

HET **pon|telos**

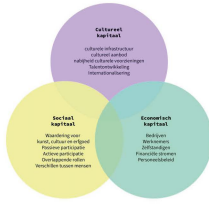
Veerkrachtig maar kwetsbaar

Een onderzoek naar de impact van de coronacrisis op de Brabantse cultuursector

De coronacrisis houdt de samenleving al ruim een jaar bezig en vraagt veel van onze veerkracht. De crisismaatregelen hebben namelijk een grote invloed op veel verschillende aspecten van ons leven. Zo ook op kunst- en cultuur. Voor kunstenaars, culturele instellingen en organisaties heeft de situatie misschien wel de meeste impact. Maar de invloed is ook groot voor Brabanders die graag cultuur bezoeken of zelf beoefenen.

Het onderzoek is gedaan onder culturele instellingen, kunstenaars, en onder een groep Brabanders en sluit aan bij de opzet van de tweedjarige monitor Vlaanderen van Cultuur. Deze monitor laat op basis van feiten en cijfers zien hoe het er voor staat met de cultuur in een bepaalde regio. Het toont bestuurders, beleidsmakers en cultuurprofessionals de waarde van cultuur en kan hen helpen bij het maken van plannen en beleid. We bekijken de situatie rondom de coronacrisis, net als bij de Waarder van Cultuur, vanuit drie kapitalen:

- **Cultureel kapitaal:** wat zijn de gevolgen voor de culturele infrastructuur, het cultureel aanbod en de makers?
- **Sociaal kapitaal:** wat zijn de maatschappelijke effecten van de maatregelen in de cultuursector?
- **Economisch kapitaal:** wat zijn de economische gevolgen voor de cultuursector?

Cultureel kapitaal: normale bedrijfsvoering lastig, publiek mag niet komen

Het onderzoek laat ons zien dat de cultuursector in Brabant, en in de rest van Nederland, hard getroffen is door de coronacrisis. Landelijke ramingen van het Centraal Planbureau voorspellen dat het aanbod bedrijven dat failliet gaat in 2020-2021 vooral toeneemt in de sectoren cultuur, sport en recreatie en horeca. In een publicatie van september geeft het CBS aan te verwachten dat in 2021 in de sector cultuur, sport en recreatie 21% van de bedrijven failliet gaat. Zonder de coronacrisis ligt deze verwachting op 10%. Omdat de maatregelen van de overheid nu de zomerperiode weer zijn aangescherpt, zijn de verwachtingen mogelijk nog iets negatiever van aard.

Brabantse culturele instellingen hebben te maken met het weglijven van publiek en daardoor derving van omzet. Voor kunstenaars vallen vraag en opdrachten weg. coronacrisis maakt normale bedrijfsvoering lastig. Voorstellingen en performances worden vervast en in sommige gevallen helemaal gesanctioneerd. Investerings- en voorbereidings vallen hiermee deels weg. Handoor is het cultureel kapitaal in Noord-Brabant sterk verzwakt.

Sociaal kapitaal: minder cultuurbezoek en -beoefening en zorgen over de culturele sector

Het sociaal kapitaal laat ons zien dat twee derde van de Brabanders culturele activiteiten hebben moeten laten schieten door de coronacrisis. Het gaat om activiteiten waar mensen al een kaartje voor hadden gekocht of dingen die ze normaal ondernemen. Bijna de helft van de mensen in ons onderzoek gaf aan niet te kunnen wachten tot dat ze weer fysieke culturele activiteiten kunnen ondernemen. Vergelijkbaar met de landelijke cijfers maakt eveneens ruim de helft van de Brabanders zich zorgen over de culturele sector.

Sommige Brabanders bezoeken wel cultuur tijdens de coronacrisis. En alhoewel dit door bijna alle bezoekers als positief wordt ervaren, is de beleving toch anders dan 'normaal'. Online bezoeken Brabanders meer cultuur dan voor de coronacrisis, al gaat het meestal wel om gratis bezek waardoor dit voorlopig niet bij lijkt te dragen aan het versterken van het verdienvermogen van de sector. Brabanders beoefenen tijdens de coronacrisis minder vaak cultuur dan in het 'normale' jaar ervoor. Met name activiteiten in groepverband, zoals theater spelen en muziek maken, worden minder vaak gedaan.

Economisch kapitaal: veel financiële schade

Het economisch kapitaal laat ons zien dat de cultuursector ook in financieel opzicht hard wordt geraakt. Brabantse culturele instellingen en kunstenaars lopen inkomsten mis, terwijl vaste kosten doorlopen. Circa drie kwart van de culturele instellingen en 60% van de kunstenaars heeft te maken met financiële schade tot het derde kwartaal van 2020. Landelijke cijfers van het CBS van november 2020 laten zien dat de toegenomen financiële waarde van de sector cultuur, recreatie en overige diensten in het tweede kwartaal van 2020 daalt met 37% en in het derde kwartaal met 24%. Van de zaken had 66% te maken met omzetting in het tweede kwartaal van 2020 en 56% in het derde kwartaal ten opzichte van een jaar eerder*. Circa de helft van de culturele instellingen en een derde van de kunstenaars dat meedeelt aan het onderzoek heeft aanspraak gemaakt op één of meerdere landelijke steunmaatregelen. 13% van de instellingen en een kwart van de kunstenaars gaf aan steun nodig te hebben, maar hiervoor riet in aanraking te komen.

Veel veerkracht in de culturele sector, maar ook kwetsbaarheid

De Brabantse cultuursector is hard getroffen, daarover bestaat geen twijfel. En naar verwachting geldt hetzelfde voor de rest van Nederland. Tegelijkertijd zien we de creativiteit en veerkracht van de culturele sector. Culturele instellingen en kunstenaars zijn op allerlei manieren bezig zijn met het ontwikkelen van alternatief culturaanbod. Met name bestaand aanbod in een aangepaste vorm. Online, op andere locaties, buiten of in een kleine groepjeschap om mensen toch van cultuur te kunnen laten genieten. Juist in een tijd waarin culturele ontspanning extra nodig lijkt.

Ook zijn Brabanders de cultuursector meer gaan ondersteunen tijdens deze crisis. Onder andere door het doorbetalen van contributies of het niet terugvorderen van al gekochte kaartjes. Alhoewel de financiële impact van de ondersteuning bescheiden is, laat dit wel het grote draagvlak zien dat mensen voor cultuur hebben.

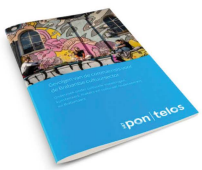
De coronacrisis laat de creativiteit en de veerkracht van de sector zien, maar ook zeker de kwetsbaarheid. Culturele instellingen en kunstenaars proberen alle ballen in de lucht te houden maar de coronacrisis trekt diepe sporen in het culturele veld.

Veerkrachtig maar ook kwetsbaar

Ons onderzoek laat enerzijds de veerkracht van de cultuursector zien, maar zeker ook de kwetsbaarheid. Het cultureel kapitaal laat zien dat culturele ontwikkeling doorgaat, maar wel in minder mate doordat aanbod en opdrachten voor kunstenaars en gezelschappen uitgesteld wordt of wegsalt. Het sociaal kapitaal laat zien dat Brabanders minder aan cultuurbeoefening doen en dat ruim de helft zich zorgen maakt over de cultuursector. Juist zaken als ontspanning, plezier en gezelligheid met anderen missen mensen als het om cultuur gaat. Het economisch kapitaal laat zien dat de cultuursector harde klappen heeft gekregen als het gaat om hun financiële positie.

Culturele instellingen en kunstenaars proberen alle ballen in de lucht te houden. Desalniettemin trekt de coronacrisis diepe sporen in het culturele veld. Ten tijde van het onderzoek gaf de helft van de culturele instellingen aan dat ze aan het overbruggen zijn, bijna een kwart zit in de overlevingsstand. Dit geldt voor een derde van de kunstenaars.

Bronnen
1 Planbureau 2020. De gevolgen van de coronacrisis voor Nederlandse bedrijven en banen. September 2020.
2 Planbureau 2020. Belevingscijfers culturele effecten. Update December 2020.
3 CBS 2020. Omzet en inkomenspositie cultureel in de culturele sector. 10 november 2020. Geraadpleegd via: <https://www.cbs.nl/nl/nl/indicatoren/2020/10/omzet-en-inkomenspositie-cultureel-in-de-culturele-sector>

Download publicatie

Over het onderzoek

We voerden dit onderzoek samen met Pyrrhula Research Consultants, uit in opdracht van Kunstloc Brabant.

Het onderzoek onder culturele instellingen, culturele organisaties, kunstenaars, makers en cultureel ondernemers wordt plaats in november 2020. Na deze periode zijn de maatregelen nog extra aangescherpt en zaten we sinds half december 2020 weer in een lockdown die - in ieder geval - voor een groot deel van de culturele sector - nog altijd van kracht is. De resultaten van dit onderzoek zullen met dit gegeven moeten worden geïnterpreteerd. We hebben 76 culturele instellingen, 136 professionele kunstenaars en ruim 1.900 Brabanders bevroegd via online vragenlijstonderzoek. Ook hebben we verdere gesprekken gevoerd met 35 vertegenwoordigers van culturele instellingen en organisaties, zelfstandige kunstenaars, makers, cultureel ondernemers en vertegenwoordigers van ondersteunende organisaties via een online research community.

Meer informatie

Alle resultaten zijn gebundeld in de publicatie 'Gevolgen van de coronacrisis voor de Brabantse cultuursector'.

Ten tijde van het onderzoek gaf de helft van de culturele instellingen aan dat ze aan het overbruggen zijn, en bijna een kwart zit in de overlevingsstand.

Wil je meer informatie over dit onderzoek?
Neem contact op met Britte van Dalen

Klik hier

Abonneer je op ons gratis online magazine

